

För kvinnofrid – mot våld i nära relationer

POSITIONSPAPPER

Förord

Mäns våld mot kvinnor och våld i nära relationer är ett samhälls- och folkhälsoproblem som allvarligt påverkar levnadsvillkor och livskvalitet för dem som drabbas. Våldet innebär omfattande konsekvenser för individ och samhälle.

Sveriges Kommuner och Landsting (SKL) har ett kongressuppdrag att stödja medlemmarna i utvecklingen av kvinnofridsarbetet. SKL utgår i arbetet för kvinnofrid och mot våld i nära relationer från det fjärde nationella jämställdhetspolitiska målet att mäns våld mot kvinnor ska upphöra. Vi ställer oss bakom ställningstagandena som uttrycks i FN:s deklaration om avskaffande av våld mot kvinnor, den europeiska deklarationen för jämställdhet mellan kvinnor och män på lokal och regional nivå och Europarådets konvention om förebyggande och bekämpande av våld mot kvinnor och våld i hemmet.

Detta positionspapper redovisar SKL:s syn på hur arbetet för kvinnofrid och mot våld i nära relationer behöver utvecklas under kommande år. Ett paradigmskifte pågår då samhället tar allt mer ansvar för målgrupperna våldsutsatta och våldsutövare, vilket har efterfrågats från både statlig och frivillig sektor.

Positionspapperet antogs av förbundets styrelse den 15:e november. Därigenom är det ett stöd och underlag för såväl förbundets förtroendevalda och tjänstemän som för kommuner, regioner och landsting. Positionspapperet kommer också att vara ett underlag för kontakter med regeringen, myndigheter och idéburna organisationer.

Stockholm i november 2013

Anders Knape

Ordförande

Innehåll

Mål och definitioner	5
Arbete för kvinnofrid och mot våld i nära relationer	5
Ett viktigt ansvar för kommuner och landsting	6
Barn har rätt att leva utan våld	7
Utveckla arbetet mot hedersrelaterat våld och förtryck.....	8
Ökat fokus på arbete med våldsutövare	9
Större fokus på det förebyggande arbetet	10
Värna kvinnojourernas verksamheter och kunskaper	11
Ökad nationell samordning krävs	12
Lyft in kvinnofridskunskap i grundutbildningar	13
Hälso- och sjukvården och tandvården spelar en viktig roll	14
Kvinnofrid ska vara en prioriterad folkhälsopolitisk fråga	15
Förbättra rättsväsendets hantering av kvinnofridsärenden	16
Ökade ekonomiska resurser krävs.....	17

Mål och definitioner

Arbete för kvinnofrid och mot våld i nära relationer

Det övergripande och långsiktiga målet för allt arbete för kvinnofrid och mot våld i nära relationer är att våldet ska upphöra. Alla människor ska kunna leva i frihet från rädsla att utsättas för våld, det är en fråga om allas rätt till fullt åtnjutande av mänskliga rättigheter. Ett aktivt jämställdhetsarbete är en förutsättning för detta.

I detta positionspapper använder SKL begreppen *arbete för kvinnofrid och mot våld i nära relationer*.

Den vanligaste formen av våld i nära relationer är fysiskt, psykiskt och sexuellt våld som utövas mot kvinnor och barn av en närstående man. *Kvinnofrid* är en vision och ett mål för arbetet och betyder här en strävan mot att kvinnor och deras barn inte ska utsättas för hot, våld och kränkningar. Här inbegrips kvinnors frihet från våld och våldtäkt i nära heterosexuella relationer men även frihet från våld i lesbiska och bisexuella parrelationer. Barn och unga ska slippa uppleva att våld utövas mot deras mammor och kvinnor, barn och flickor ska kunna leva sitt liv utan risk att utsättas för hedersrelaterat våld, barnäktenskap eller äktenskap mot sin vilja.

Det är viktigt att motarbeta allt slags *våld i nära relationer*, exempelvis att ge stöd och hjälp till homo- eller heterosexuella män samt transpersoner som utsätts för våld i nära relationer. På samma sätt är det viktigt att belysa att hedersrelaterat våld och förtryck inte uteslutande drabbar kvinnor och flickor utan också pojkar och män. Men att enbart tala i könsneutrala termer osynliggör det vanligaste våldet – en man som utövar våld mot en närstående kvinna. Det är därför viktigt att prata *både* om arbetet mot mäns våld mot kvinnor – för kvinnofrid – *och* om arbetet mot våld i nära relationer.

Ett viktigt ansvar för kommuner och landsting

Våld i nära relationer drabbar många människor och innebär ett stort personligt lidande för de drabbade. Våldsutsatta kvinnor och barn har rätt till stöd och hjälp. Avgörande för att utveckla arbetet är att utgå från den omfattande forskningen som numera finns på området.

Personal inom kommun och landsting möter dagligen eller regelbundet våldsutsatta barn och vuxna. Detta ger kommuner, landsting och regioner en unik möjlighet att uppmärksamma våldet och erbjuda stöd, skydd och behandling. Arbetet för kvinnofrid och mot våld i nära relationer är ett eget verksamhets- och kompetensområde som ska vara del av det ordinarie arbetet integrerat i alla lokala verksamheter.

Sveriges Kommuner och Landsting anser

- att kvaliteten i arbetet för kvinnofrid och mot våld i nära relationer ska höjas så att kvinnor och barn som upplever våld i hemmet ska få det stöd och den hjälp de är i behov av
- att uppdraget att fördela utvecklingsmedel och skapa nationellt och regionalt kunskaps- och metodstöd för att kvalitetsutveckla arbetet ska integreras i samtliga nationella utvecklingsområden för evidensbaserad praktik i socialtjänsten.

Barn har rätt att leva utan våld

Det finns mycket kvar att utveckla när det gäller att upptäcka, ge skydd, stöd och behandling samt uppföljning av insatser för barn som lever och har levt med våld i familjen. Forskning visar att det finns ett klart samband mellan barn som bevittnat våld och misshandel av barn. Konsekvenserna för barn som utsätts för våld i familjen är mycket allvarliga och barnen behöver först och främst skydd från våldet. Metoder för våldutövande föräldrar bör utvecklas i syfte att förändra aggressivt beteende.

I dag tvingas barn som lever med våld att lämna inte bara sitt hem utan även förskola, skola, fritidsverksamhet med mera. Barn på skyddat boende har rätt att fullfölja sin skolgång men samhällets möjligheter att organisera detta brister i många fall. Ett sätt att tillvarata barnens intresse är att flytta på våldsutövaren i betydligt större utsträckning än vad som sker idag. Socialtjänstens barnavårdsutredningar måste i högre utsträckning fokusera på den våldsutövande föräldrarnas omsorgsförmåga.

Barnkonventionen måste respekteras i alla dess delar och barns bästa ska alltid stå i centrum när man beslutar om insatser som involverar barnet.

Sveriges Kommuner och Landsting anser

- att kvaliteten i arbetet med att upptäcka och ge skydd, stöd och behandling till barn som lever och har levt med våld i familjen ska höjas.
- att barn ska ges ett bättre skydd från våldsutövaren, utan att behöva flytta från sin bostad och invanda miljö. Tillämpning av lagstiftningen och användandet av tillgänglig teknik ska förbättras.
- att barn på skyddat boende ska ges möjlighet att fullfölja sin skolgång

Utveckla arbetet mot hedersrelaterat våld och förtryck

Hedersrelaterat våld och förtryck, liksom mäns våld mot kvinnor generellt, har sin grund i kulturella föreställningar om kön, makt och sexualitet. I hederstänkandet står föreställningar om oskuld och kyskhet i fokus. Familjens rykte och anseende ses som avhängigt flickors och kvinnors faktiska eller påstådda beteende. Pojkar samt homosexuella, bisexuella och personer med könsöverskridande identitet och uttryck kan också drabbas. I sin extrema form kan kontrollen leda till hot om våld och våld, inklusive dödligt våld.

Att bryta mot systemet och agera utifrån sina egna val och önskningar ställer höga krav på individen som ibland måste ta avstånd från sin ursprungsfamilj och sina vänner. För att klara det krävs att samhället erbjuder skydd och stöd. Det krävs särskild kompetens för att göra adekvata riskbedömningar av personens skyddsbehov.

Sveriges Kommuner och Landsting anser

- att arbetet mot hedersrelaterat våld är en viktig del i insatserna för kvinnofrid och mot våld i nära relationer
- att kunskapen om hedersrelaterat våld och konsekvenserna för individ och samhälle måste öka hos alla berörda myndigheter

Ökat fokus på arbete med våldsutövare

Våldsutövare måste hållas ansvariga för sina handlingar, ta ansvar för sitt problem och förändra sitt beteende. Det är viktigt att bygga strukturer för att möjliggöra att det är våldsutövaren som ska lämna det gemensamma hemmet och inte den våldsutsatta. Det är få våldsutövare som döms och i många fall är straffen för ringa för att Kriminalvårdens behandlingsprogram ska sättas in. Det är därför av central betydelse för våldsutsatta kvinnor och deras barn att insatser riktade till våldsutövare byggs upp även inom kommuners, landstings och regioners verksamheter.

Många män som utövar våld är inte motiverade att söka hjälp för sitt beteende. Det betyder att metoder för motiveringsarbete måste utvecklas.

Mer om insatser till våldsutövande män finns att läsa i SKL:s kunskapsöversikt *Våldsförebyggande arbete med män* från 2011.

Sveriges Kommuner och Landsting anser

- att de våldsutsattas säkerhet alltid ska stå i centrum för insatser till våldsutövare och att rutiner för riskbedömningar och säkerhetsarbete måste finnas

Större fokus på det förebyggande arbetet

Arbetet mot mäns våld mot kvinnor handlar inte enbart om att ingripa när våldet är ett faktum, utan också om att förebygga att män använder våld i en nära relation. Det som idag kallas för förebyggande arbete handlar i stort sett om att stoppa pågående våld, lagföra gärningsmän och arbeta direkt med våldsutövande män, samt att stödja och skydda våldsutsatta kvinnor och deras barn. Detta arbete är både nödvändigt och viktigt, däremot är det inte ett förebyggande arbete i ordets egentliga betydelse. Det handlar främst om att ta hand om konsekvenserna av mäns våld.

Det krävs ett våldspreventivt arbete för att förebygga och förhindra våldet *i sig*. Det handlar bland annat om ett aktivt jämställdhetsarbete på samhällets alla nivåer, särskilt med fokus på att förändra normer kring maskulinitet, makt och våld för att flickor och pojkar, kvinnor och män, ska ha samma makt att forma samhället och sina egna liv.

En viktig del i det framtida arbetet är att upptäcka våldsutsatta innan våldprocessen eskalerat men också att upptäcka personer som är våldsbenägna. Tidig upptäckt är avgörande och samhällets alla aktörer bör involveras i detta arbete.

Sveriges Kommuner och Landsting anser

- att våldspreventivt arbete behöver utvecklas och ges ett ökat fokus

Värna kvinnojourernas verksamheter och kunskaper

SKL vill värna de ideella organisationernas viktiga arbete och särart. Kvinnojourerna har drygt 30 års arbete, erfarenhet och kunskap bakom sig i sitt arbete med våldsutsatta kvinnor och barn som utsatts för våld. Kvinnojourerna såväl som kommunerna befinner sig i en stor förändringsprocess utifrån de rekommendationer som framförs i Socialstyrelsen allmänna råd samt handboken *Våld*. I början av 2014 kommer nya föreskrifter från Socialstyrelsen samt en revidering av handboken *Våld*. Det finns behov av en fördjupad analys gällande de ökade kraven, ambitionshöjningen på området och de kostnadskonsekvenser detta får.

I dagsläget har kvinnojoursverksamheter upphandlats i liten utsträckning och det råder osäkerhet både hos kommuner och kvinnojourer om detta är nödvändigt eller önskvärt samt vilka konsekvenser detta kan komma att medföra. Dessutom är de idéburna organisationerna ovana vid eller ovilliga att lägga anbud som klarar en LOU-prövning. Därför är det avgörande och viktigt att möjligheten att särbehandla icke vinstsyftande organisationer i offentlig upphandling enligt kommande EU-direktiv förs in i den svenska upphandlingslagstiftningen. SKL vill vara med och ta fram bra arbetsformer för att utveckla arbetet med kvinnofrid.

Sveriges Kommuner och Landsting anser

- att kvinnojourerna är viktiga aktörer i arbetet för att ge våldsutsatta kvinnor stöd och skydd
- att kvinnojourer som är ideella organisationer så långt möjligt inte ska behöva upphandlas genom ett formellt upphandlingsförfarande
- att det är viktigt att staten tillsätter ökade och långsiktiga resurser direkt till kvinnojourernas ordinarie verksamhet

Ökad nationell samordning krävs

Det behövs en ökad och långsiktig nationell samordning i frågor som rör kvinnofrid och våld i nära relationer. De pågående förändringarna av arbetet mot våld i nära relationer har involverat en rad myndigheter och aktörer med snarlika uppdrag och fokus.

Dock är dessa uppdrag inte alltid samordnade i tid, geografiskt läget eller innehåll och ett helhetsperspektiv saknas. Bristen på samordning gör att det blir svårt för kommuner och landsting att delta i de olika stödinsatserna och utbildningarna som erbjuds. Vissa grundläggande utbildningsinsatser bör erbjudas kontinuerligt.

För att säkerställa att kunskapsnivån fortsätter att höjas och att befintlig kunskap får tydligare genomslag krävs en fungerande nationell struktur för samordning av den här typen av kunskap- och metodutvecklingsarbete.

Sveriges Kommuner och Landsting anser

- att strategiska handlingsplaner för samordning bör tas fram nationellt, regionalt och lokalt.

Lyft in kvinnofridskunskap i grundutbildningar

Kunskapsområdet kvinnofrid och våld i nära relationer är högst relevant för grundutbildningar på universitets- och högskolenivå som leder till yrken där man har kontakt med våldsutsatta kvinnor, barn som utsätts för våld i hemmet eller våldsutövare, till exempel poliser, socionomer, lärare, läkare, tandläkare sjuksköterskor, psykologer, psykoterapeuter, präster och jurister.

Kunskapen om våld och våldets mekanismer är dock sällan en del i dessa grundutbildningar. Studenterna hänvisas till föreläsningsserier och kortare utbildningar som ges i den mån det finns ett kunskapsprojekt.

Sveriges Kommuner och Landsting anser

- att kunskap om kvinnofrid och våld i nära relationer ska ingå som en del av grundutbudet på utbildningar på gymnasienivå, universitet och högskola för yrken där man kommer i kontakt med våldsutsatta och våldsutövare.

Hälso- och sjukvården och tandvården spelar en viktig roll

Hälso- och sjukvården samt tandvården är centrala aktörer för tidig upptäckt av kvinnor och barn utsatta för våld. Våld i nära relationer finns som en bakomliggande orsak till sjukskrivningar och frånvaro från arbetet. Om en patient som är eller har varit våldsutsatt inte får stöd och behandling för grundproblematiken – sin våldsutsatthet – kan behovet av medicin eller sjukskrivning kvarstå och förvärras. Det är viktigt att personer som utsätts för våld fångas upp så tidigt som möjligt.

Det krävs rutiner för att ställa frågor om våld och sedan lyssna på berättelser om våldsutsatthet. Kvinnor som utsatts för våld berättar sällan spontant om ingen frågar. Samtidigt är det få kvinnor som tar illa upp om de får frågan ”i onödan”. Det är avgörande att personal inom vården vet vart man ska hänvisa kvinnan vidare och hur man ska hantera den information man fått för att man ska våga fråga.

Sveriges Kommuner och Landsting anser

- att rutiner, stöd och vägledning för att ställa frågor om våldsutsatthet behöver utvecklas och spridas till hälso-, sjukvård- och tandvårdspersonal.

Kvinnofrid ska vara en prioriterad folkhälsopolitisk fråga

Världshälsoorganisationen WHO pekar på att våld mot kvinnor är ett av världens stora folkhälsoproblem.

Kvinnofrid som en särskild folkhälsopolitisk fråga skulle innebära att frågor för kvinnofrid och mot våld i nära relationer får sin politiska grund dels inom ramen för jämställdhetspolitiken, dels inom ramen för folkhälsofrågor. På så sätt ökar möjligheten att arbeta på bred front och utifrån olika politiska utgångspunkter. Det kommer att stärka arbetet med mänskliga rättigheter och alla människors rätt att leva utan rädsla för våld.

Sveriges Kommuner och Landsting anser

- att nolltolerans mot våld i nära relationer och mäns våld mot kvinnor ska vara ett prioriterat område i det framtida folkhälsopolitiska arbetet

Förbättra rättsväsendets hantering av kvinnofridsärenden

Rättsprocessen från polisanmälan till åtal och verkställande av dom behöver förbättras, göras snabbare, mer tydlig och konsekvent. Juridiken inom området har kommit längre än tillämpningen. Idag har vi en situation där tingsrätten kan gå rakt emot familjerättens rekommendation för vårdnad, boende och umgänge. Ena handen utfärdar kontaktförbud medan den andra handen dömer till gemensam vårdnad och umgänge för våldsutövaren. Breda satsningar på att utbilda åklagare, domare och nämndemän i våldets mekanismer samt hur barn påverkas av att uppleva våld behöver göras. Det är barns rätt att slippa träffa en våldsam pappa. Det är inte självklart i domstolarna idag trots lagutrymme som medger ett sådant beslut. Detsamma gäller möjligheten att flytta den våldsutövande istället för den våldsutsatta från den gemensamma bostaden.

Ett välfungerande rättssystem med välgrundade domar och beslut grundade på bästa tillgängliga kunskap är väsentligt för att motivera våldsutsatta att lämna en förövare och göra en polisanmälan.

Sveriges Kommuner och Landsting anser

- att rättsväsendet ska förbättra sitt arbete med dessa ärenden, i samverkan med andra aktörer som polis, familjerätt och övrig socialtjänst.

Ökade ekonomiska resurser krävs

Regeringens höjning av ambitionsnivån på området mäns våld mot kvinnor, våld i samkönade relationer och mot hedersrelaterat våld och förtryck utifrån lagändringen 2007, har medfört och kommer att medföra stora kostnadsökningar för kommunerna.

Någon reglering gjordes inte i samband med lagändringen 2007 eller därefter. Det är viktigt att de sammantagna ekonomiska konsekvenserna nu analyseras och redovisas och att en reglering görs i enlighet med finansieringsprincipen.

Socialstyrelsen avser ta fram föreskrifter även för hälso- och sjukvården, därför bör staten tillsätta ökade resurser och utvecklingsmedel även för arbetet inom landsting och regioner.

Sveriges Kommuner och Landsting anser

- att staten ska analysera de sammantagna ekonomiska konsekvenserna för kommunerna efter lagändringen 2007 och genomföra en reglering i enlighet med finansieringsprincipen.
- att staten ska tillsätta resurser för att långsiktigt stödja forskning, metod- och kunskapsutveckling samt implementering av arbete med våldsutövare.
- att staten ska avsätta resurser för förebyggande våldspreventivt arbete och forskning kring detsamma

För kvinnofrid – mot våld i nära relationer

Positionspapper

I positionspappret redovisas SKL:s syn på hur arbetet för kvinnofrid och mot våld i nära relationer behöver utvecklas under kommande år. Det är ett paradigmskifte på gång då samhället allt mer tar ansvar för målgrupperna våldsutsatta och våldsutövare, vilket har efterfrågats från både statlig och frivillig sektor. Arbetet med våld i nära relationer har kommit att breddas och handlar idag inte endast om att hantera konsekvenserna av våld. Idag krävs ett större fokus på arbetet med våldsutövare och det förebyggande arbetet. Barnens situation bör ständigt uppmärksammas.

Ett positionspapper är ett dokument inom ett område där Sveriges Kommuner och Landsting vill tydliggöra förbundets inriktning. Det utgör ett underlag för kontakter med regeringen och myndigheter och är ett stöd till medlemmarna i deras arbete. Detta positionspapper antogs av förbundets styrelse den 15 november 2013.

Upplysningar om innehållet
Berit, Jernberg, berit.jernberg@skl.se
Jenny Norén, jenny.noren@skl.se

© Sveriges Kommuner och Landsting, 2013
ISBN:: 978-91-7585-039-9

Beställ eller ladda ner på webbutik.skl.se. ISBN nr: 978-91-7585-039-9